

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Andreæ Vallensis Vvlgo Del Vavlx Andanensis, I. V. D. Et
In Alma Academia Lovaniensi SS. Canonum Professoris
Ordinarii, Paratitla Ivris Canonici Sive Decretalivm D.
Gregorii Papæ IX. Svmmaria Ac ...**

Delvaux, André

Coloniæ Agrippinæ, 1686

Andreæ Del Vavlx. I. V. D. Et Ss Canonum Professoris Ordinarii. Paratitla
Sive Svmmaria Et Methodica Explicatio Decretalivm D. Gregorii Papæ IX.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62177](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62177)

ANDREÆ DEL VAULX. I. V. D.
ET S. S. CANONUM PROFESSORIS ORDINARIJ.

PARATITLA
SIVE
SUMMARIAM
ET METHODICAM EXPLICATIO
DECRETALIVM
D. GREGORII PAPÆ IX.

PRO O E M I U M.

§. I.

Acceptiones Juris variæ & origo illius.

1. *Jurisconsulti diligentissimi etymologiarum investigatores.*
2. *Juris acceptiones & derivationes variæ.*
3. *Jus à iustitia rectè dici secundum iurisconsultos.*
5. *Satisfit Grammaticorum regula & objectioni.*

UONIAM, Ulpiano l. C. recte, in l. i. d. de iustitia & iure. Juri operam datum prius nosse oportet, unde Juris nomen descendat; eaque ab antiquo cum Philo-

sophorum tum Jurisconsultorum consuetudo semper fuit, ut diligentissimè inquirerent etymologiam nominum, & cur unaquæque res hoc aut illud nomen sortita esset; eò quòd nomina, si rectè imposta sint, ex eodem naturæ fonte, quo ipsarum rerum definitiones hauriantur, sicutque rerum ipsarum cognoscendarum instrumenta non abs re me facturum putavi, a-

cturus de jure Canonico, altius exordiar; & priusquam ad Titulos librorum Decretalium veniam, nonnulla de Juris privatione, ejusque divisionibus, subdivisionibus, membrorumque singularum natura, proprietate, conditionibus, atque inter se tum comparationibus tum distinctionibus, præmiserò. Eoque magis, quòd secundum Cicer. lib. i. Offic. omnis, quæ à ratione suscipitur de re aliqua institutio debeat à definitione proficisci, ut intelligatur, de quo disceptatur.

Ideoque, ut inde exordium capiam, sciendum quòd prout juris sunt variæ acceptiones, de quibus Paulus l. C. in l. penult. d. de iust. & iure, & Joan. Andreas in Novella Non est novum de Reg. Juris: ita & secundum eas variæ quoque derivationes assignari possint.

3. Et quidem, ut omittam alias ad propositum minus spectantes, si Jus sumatur pro lege (prout sumitur in §. singularum Instit. De rer. divis. in can. Jus generale Dist. i. in verb. Lex autem juris, scilicet scripti, est species; & dum dicimus, Hoc vel illud est certi juris, illud facti) rectè dicitur à Jussu seu Jubendo, quia lex in jussu seu imperio

A

imperio superioris est posita. Si verò sumatur, ut est idem, quod iustum, non quidem in generali acceptatione, qua iustum idem est, quod legitimum, seu legi consonum (quo pacto formaliter acceptum, est obiectum formale obedientiæ; quæ idem expresse vult, vel facit aliquid, quia est lege præceptum vel statutum, materialiter autem sumptum est materia omnis virtutis, quia lex in omni materia virtutis aliquid statuit) sed prout iustum sumitur specialiter pro eo, quod est æquale & alteri debitum, ac formale obiectum est iustitiæ particularis, rectè dicitur à Justitia, ut vult Vlp. in *d. l. 1.*

4. Nec obstat Grammaticorum regula secundum quam Justitia potius à Justo, & Justum à Jure, tamquam simpliciori nomine, derivari videtur: quia denominatio obiecti rectè potest sumi ab habitu, seu potentiâ in illud tendente: Sic enim Scibile à Scientia; Sensibile à Sensu; Visibile à Visu denominatur. Et tamen loquendo de ordine seu derivatione, quoad causalitatem obiecti, ipsa potentia vel habitus dici possit derivari ab obiecto: sic enim Justitia à Jure, prout idem est quod iustum, denominari potest, quia ita sumptum est causa iustitiæ, per modum obiecti & causæ finalis: licet in genere causæ efficientis sit effectus iustitiæ, quia iustitia facit & constituit obiectum suum, sicut & cæteræ virtutes morales.

5. Et hinc patet, etiam Jus, prout significat artem juris (ut usurpat Ulp. dum ait, Juri operam daturum prius nosse oportere, unde nomen Juris descendat, illudque definit, esse artem boni & æqui, quia scilicet sit ars, tendens in bonum & æquum) dici posse à Justitia, mediante scilicet iusto, à quo tanquam obiecto suo derivatur: juxta illud. Quidquid est causa causæ, est etiam causati causa.

§ II.

Divisiones Juris.

1. Jus variè dividi.
2. Divisio juris in jus ad rem, & jus in re.
3. Quid sit jus ad rem. 4. Quid jus in re.
5. Divisio juris in Naturale & Positivum, &c.

1. **Q**UODMODUM Jus, secundum varias sui acceptiones, variè derivatur, ita etiam variè dividitur. Et quidem, omnis alius divisionibus, eas dumtaxat proponemus, quæ ad propositum nostrum magis spectant.

2. Jusigitur sumptum, prout idem est, quod potestas legitima, seu à lege concessa, ex parte termini quem respicit, dividitur in jus ad rem, & jus in re, quod plurimum pendet ex juris positivi dispositione. Hac divisione utitur Pontifex in *Clement. unica circa fin. de sequestr. possess.*

3. Jus ad rem dicitur, quod non tribuit actionem in rem ipsam, ad quam dicitur esse jus, sed in personam dumtaxat, quia scilicet est jus ad rem, quæ tali jure nondum est obligata seu affecta; & ideo potest esse circa rem nondum existentem. Tale jus est, quod competit alicui per electionem, præsentationem ad aliquod beneficium, per collationem ante acceptationem, per successionem hæreditatis ante acceptationem, per emptionem, donationem, stipulationem, vel alium similem contractum ante rei traditionem, quæ regulariter ultra legitimum titulum (qualis est emptio, donatio, vel alius similis contractus) ad dominium acquirendum requiritur. Dico, regulariter, quia subinde ex speciali legis dispositione non est necessaria: veluti in beneficijs Ecclesiasticis, in quibus per collationem & acceptationem subsecutam comparatur jus in re, *cap. si tibi absenti de preben. in 6.* & in hæreditate, alijsque juribus incorporalibus, quæ transeunt in aliquem jure hæreditario, sive per testamentum, sive ab intestato: nam in ijs acquiritur dominium & jus in re per solam aditionem, verbo vel facto factam, §. *ult. Inst. de hered. qualis & differ. l. cum hæredes 23. D. de acquirenda vel amitt. poss.* Videatur Did. Covarr. *lib. 2. Variar. Resolut. cap. 19.*

4. Jus in re, quod jus perfectum appellatur, dicitur, quod tribuit actionem realem, seu actionem in rem; habetque rem sibi devinctam & obligatam: & ideo non potest esse circa rem non existentem. Tale est jus, quod quis habet per emptionem, aliosque similes contractus, subsecuta rei traditione per dominum: item ad beneficium per collationem, secuta acceptatione: per testamentum, aut successionem ab intestato, adita hæreditate. Hinc constat, jus ad rem esse debilius, & facilius amitti, quam jus in re, ut observat Glossa in *Clement. unica de Clericis conjugatis.*

Jus verò sumptum pro lege, seu ut idem est, quod lex, dividi potest, sicut lex, atque ita in Naturale

Naturale & Positivum. Positivum rursus in Divinum & Humanum: Divinum in Vetus & Novum: Humanum in Jus Gentium, Jus Civile, & Jus Canonicum. De singulis membris, quod quidem pro ratione instituti nostri sufficiat, dicendum est aliquid.

§. III.

De jure Naturali.

1. *Dari jus Naturale probatur.*
2. *Definitio seu positus descriptio illius juris.*
3. *Jus naturale esse immutabile.*
4. 5. *Per præscriptionem aut servitutem non immutari jus naturale.*
6. *Occurritur aliis argumentis.*

Ius naturale dari negavit Pythagoras, & nonnulli alij Philosophi, volentes omne jus constare opinione; contra, dari eiusmodi jus, cum Platone. Cicero. Aristot. tenet communis omnium Theologorum. Philosophorum, & Jurisconsultorum opinio, & colligitur satis ex l. 1. *D. de just. & jure, & instit. de jure natur. gens. & civili.* Cuius ratio est, quia cum homo multas habeat operationes liberas & proinde incertas atque indeterminatas, etiam regulam habeat necesse est, quæ eas dirigat, ut sint rectæ, & consentaneæ rectæ rationi ac fini ultimo. *D. Paulus ad Rom. 2. Gentes, inquit, quæ legem non habent, scriptam scient, naturaliter ea, quæ leges sunt, faciunt.*

2. Illud definitur ab Ulpiano *d. l. 1. §. 3. & Justiniano inst. d. loco*, quod natura omnia animalia docuit. Quibus verbis non tam intendunt aliquam definitionem Juris naturalis tradere, quam signum aliquod inadæquatum, quo dignosci queat. Nec enim voluerunt jus naturale esse hominibus cum brutis commune uti opinatur Valla, ideo dictam definitionem impugnavit: sed quod in hominibus illud dicatur jus naturale, quod non solum ab hominibus, verum etiam à brutis usurpatur, ut est maris & foeminae conjunctio, liberorum procreatio & educatio, obligatio antidotalis, quæ est ut bene facienti bene faciamus; sic tamen, ut quatenus in brutis reperitur, non dicatur jus naturale, quia sicuti bruta sunt incapacia injuriæ, *l. 1. §. ait Prætor D. Si quadrupes paup. fecisse dic.* ita & juris, quod à ratione, quæ bruta destituuntur, deducitur; sed quatenus ab hominibus, & quidem tunc solum, quando non ex sensus, sed rationis ductu, usurpatur. Quod addo, ne quis inferat

hinc, omnia, quæ hominibus cum brutis sunt communia, veluti edere, bibere, stare, iacere, & similia, esse juris naturalis. Dixerunt autem Ulp. & Justin. jus naturale non esse proprium gentis humani, quia scilicet non ita illi convenit, quin in brutis quoque aliqua ejus adumbrata effigies reperiat.

3. Hoc verò jus est immutabile ex se & natura sua: totaque variatio eorum, quæ sunt juris naturalis, contingit non ex eo, quod jus ipsum naturale in se mutetur & varietur, sed quia advenit nova circumstantia ex parte objecti seu materiæ, quæ ipsum objectum seu materiam extrahit ex numero eorum, quæ seclusâ tali circumstantia erant de jure naturali. Nec enim jus naturale, aliquid præcipiens faciendum, aut fieri prohibens, referri debet ad objectum absolute considerata, quia illud non sic præcipit aut prohibet, sed cum certis & debitis circumstantiis: ut v. g. non quælibet occisio hominis est jure naturali prohibita, sed quæ fit auctoritate privata, extra casum necessariæ defensionis. Similiter, etsi jure naturali reddendum sit depositum, nunquam tamen juris naturalis fuit, ut eius depositus redderetur furioso, aut non furioso quidem, sed in perniciem Reip. aut alterius, *can. Ne quis xxiii. quæst. 2.*

4. Hinc patet, quæ ratione præscriptio jure civili, & servitus jure gentium introductæ, non immutet aut tollant jus naturale. quo prohibetur retineri alienum inuito domino, & omnes liberi nascuntur: quia præscriptio, ubi legitime semel est completa, non facit, ut retineatur alienum, quamdiu manet alienum, hoc enim esset contra jus naturale: sed facit, ut qui præscripsit, retineat, suum, & id, cujus dominium per præscriptionem legitime completam auctoritate legis acquisivit. Atque ita nihil refert, quod tum sciat, fuisse alienum aut præscriptionem.

5. Eodem modo libertas (quæ non dicitur esse juris naturalis, quasi eam præceperit, & servitutem veterit, sed partim negativè, quia servitutem jus naturale non invexerit, partim positivè, quia unicuique jus naturale concessit, ut esset liber, ac dominus suæ libertatis. hoc ipso quo illum fecit liberi arbitrij) tollitur per servitutem, absque mutatione juris naturalis, ob novam circumstantiam advenientem, post hominis peccatum, ex parte objecti, nempe licitam

licitam iniusto bello capti interfectionem, quæ merito non solum à jure gentium, sed etiam à quolibet privato, hujusmodi interfectionis jus habente, commutari potuit in perpetuam servitutem, *J. Hostes D. De capt. & postlim. reversis.*

6. Eadem ratione solvi possunt omnia argumenta, quibus probari videtur jus naturale esse mutabile, nempe quod illud in se & ex parte sua semper unum & idem maneat; dicatur autem solum mutari per denominationem extrinsecam, ob materiam, de qua est, variationem, ratione aliarum atque aliarum circumstantiarum. Hujusmodi circumstantias ex parte objecti seu materiam potest jus positivum sive gentium, sive civile, sive Canonicum, addere vel detrabere, nulla profus mutatione facta in jure naturali. Et secundum hoc intelligendus est Juris consultus, in *J. Jus civile. D. de Jusit. & Jure*, dicens, Jus civile neciù totum à naturali recedere, nec per omnia ei servire, sed aliquando aliquid ei detrabere, aliquando addere: quia scilicet aliquando circumstantiam aliquam detrabit, aliquando addit, sicque illud determinat, modificat, vel restringit, prout plenius deduxi in Summa ad Decretum Gratiani *lib. 1. cap. 10. & sequenti.* Vide *Molin. de Jusit. & Jure Tract. 1. disp. 4.*

Observandum autem, hic, ex ijs, quæ sunt juris naturalis, aliqua dici prohibita, quia mala, ut odium Dei, blasphemia, furtum, adulterium non autem mala, quia prohibita: & è contra aliqua esse jussa & præcepta, quia in se bona & necessaria, ut Deum esse colendum, parentes honorandos, egenti subveniendum.

§. IV.

De jure Positivo, & ejus divisione.

1. Descriptio hujus juris.
2. In quo à jure naturali distinguatur.
3. Divisio.
4. Quid sit Jus positivum Divinum; & subdivisio in Vetus & novum.
5. Præcepta juris positivi divini veteris seu legis Moisaica, alia moralia, alia ceremonialia, alia judicialia.
6. Jus positivum divinum novum.
7. Jus humanum.

1. Jus positivum est & dicitur illud, quod ex libera Dei vel hominis voluntate pendet,

Et hoc est, quod vult Philosophus, illud definitens, quod ab initio, hoc an illo modo fiat, nihil refert; cum verò constitutum fuerit, tunc deum refert, quia scilicet ejus obligatio non ex natura rei præcepta, sed ex præcepto & voluntate præcipientis oritur, & derivatur ad objectum. Quod fit, ut mutari possit, etiam si maneat omnes eadem circumstantiæ, cum quibus ante obligabat,

2. Et in eo distinguitur à jure naturali: sicut & in eo, quod, quæ jure naturæ prohibita sunt, prohibita sunt, quia in se mala, quæ autem jure positivo è contra mala sunt, quia prohibita.

Jus Positivum dividitur in Jus Divinum & Humanum, reperito tamen diviso in membris dividendis, hoc modo, Jus positivum aliud est jus Positivum divinum, aliud est jus Positivum Humanum; ut à priori membro excludatur Jus Naturale, quod certo respectu ac certâ ratione divinum appellatur, nempe quatenus à Deo, tanquam ab auctore naturæ, dimanat.

3. Jus Positivum Divinum est, quod à Deo optimo maximo, vel Christo, quatenus homo simulque Deus, in temporale latum & conditum est, sive Angelico, sive humano, ut Moysis & Apostolorum, ministerio, sive per se.

4. Hoc subdividitur in Jus Positivum divinum Vetus, & in Jus Positivum Divinum Novum. Jus Positivum Divinum Vetus est, quod in veteri Testamento Deus ipse condidit, de ijs scilicet, quæ ad jus naturale non spectant, ut de ceremonijs & politia. Hoc autem jus, quia à Deo acceptum per Angelos, Moyses, tanquam præco & mediator inter Deum & homines, Judæis tradidit, promulgavit, & scripsit, *can. Moyses Dist. 1.* Subinde dicitur lex Moysis seu Moisaica.

5. Hujus verò Juris præcepta trium generum fuerunt. Alia scilicet moralia, quæ ad morum disciplinam spectabant: qualia sunt. Non occides. Non mœchaberis, & alia Decalogi præcepta, de quibus Exod. 20. Alia Ceremonialia quæ ad cultum ritè Deo exhibendum pertinebant, de quorum divisione videatur D. Thomas 1. 2. *quæst. 101.* Alia denique Judicialia, quæ justitiæ administrandæ subserviebant, de quorum divisione D. Th. *d. loc. quæst. 104.* Moralia sunt juris naturalis, ac proinde immutabilia, & indispensable. Ceremonialia vero & judicialia sunt determinationes moralium & dumtaxat

vim,

vim habebant ex divina institutione & voluntate; ac proinde ad jus positivum spectabant, & inter Christianos exspirarant, consummato per Christi mortem opere nostræ redemptionis, solaque moralia remanserunt, non quatenus veteris Testamenti, sed quatenus juris naturalis. Dixi, inter Christianos, quia Iudæi adhuc legem Moysaicam servant, & secundum eam vivunt, etiam quoad successiones *Calderinus Consil. 30. in tit. de Testamentis Felinus in c. Iudæi 2. Columna 2. de Iudæis. Videatur Maranta Parte 3. Speculi auri. num. 49. & seqq.*

6. Jus Positivum Divinum Novum est, quod Christus homo simulque Deus in novo Testamento condidit. Talia sunt ea, quæ sunt de Sacramentis. Alioquin non omnia, quæ in novo Testamento repertiuntur, sunt juris divini, sed pleraque juris humani Ecclesiastici, ut illa, quæ non ex ore ipsius met Christi, sed per solos Apostolos, inspirante Spiritu sancto, decreta fuerunt: veluti Canones, qui Apostolorum dicuntur, & præcepta, quæ apud Divum Paulum commemorantur, de homicida vel ebrio homine non ordinando, de jejuniis quadragesimæ, de trina in aquam demersione eorum, qui baptismo abluuntur, de bigamo non ordinando, & similibus. De convenientia & distinctione juris positivi divini veteris à jure positivo divino novo plenius egi in Tractatu ad 26. *distinct. Gratiani.*

7. Jus Humanum est, quod ex hominis voluntate immediatè pendet, sive quod ab auctoritate humana proximè statuitur, seu cujus obligatio ex mera hominis, aliquid præcipientis vel prohibentis, voluntate oritur. Unde pater ratio discriminis positi inter leges divinas & humanas, in *can. Omnes distinct. 1.* quod scilicet leges divinæ & naturales sint eadem apud omnes; humanæ autem non, sed aliæ atque aliæ aliis atque alijs gentibus placeant. Necessarium vero fuit hoc jus humanum, ad legem divinam & naturalem, tamquam generaliores & indeterminatas, solumque generalia præcipientes aut prohibentes, determinandas, temperandas, & cuique societati & communitati accommodandas, ad consentionem & concordiam inter homines de rebus humanis & politicis, diversimodè sæpè opinantes & sentientes, conciliandum, & ut inquit Ildorus, in *can. Facta sunt distinct. 4.* ut metu ejus huma-

na coerceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia, &c. Nam, ut Plato ait, 2. *de Legibus*, si homines absque legibus vixerint, nihil à feris atrocissimis discrepabunt: & Aristoteles 1. *Politie* c. 2. Sicut homo, si sit perfectus virtute, est optimum omnium animalium, ita si fiat alienus à lege & justitia, sit pessimum omnium.

Jus Humanum dividitur in Jus Gentium, Jus civile & Canonicum.

§. V.

De Jure Gentium.

1. *Definitio huius juris.*
2. *An naturali in quo distinguatur.*
3. 4. *Quid sit naturale, quid Gentium jus.*
5. *Duplex jus Gentium, primum & secundarium.*

1. Jus Gentium propriè dictum, & prout à Naturali distinguitur, definiti potest, esse illud, quod usu ac moribus omnium aut fere omnium gentium introductum est, non autem instinctu solius naturæ, ut colligitur ex §. *Jus autem gentium Instit. D. jure nat. gent. & civili, juncto can. Jus gentium dist. 1.*

2. Atque ita distinguitur à Naturali, quod obligatio hujus Juris oritur ex voluntate hominum; sit mutabile quantum est ex parte sua; non semper omnibus, sed regulariter & fere omnibus sit commune *d. can. Jus gentium*: ideoque potest alicubi non servari, quod apud alios de jure gentium esse censetur. At vero Jus naturale est unum & idem apud omnes, & tantum per errorem atque ignorantiam potest alicubi non servari: & insuper ejus obligatio non ex alienius præcipientis aut prohibentis arbitrio & voluntate, sed ex natura rationali & naturali conditione operum oritur.

3. Ideoque in *can. Jus naturale dist. 1.* ab Ildoro dicitur, esse illud, quod est commune omnium nationum, ed quod ubique instinctu naturæ, non constitutione aliquâ, habeatur: & ab Aristotele, esse illud, quod ubiq; gentium idem valet, non quia ita decretum sit, vel non decretum.

4. Ut autem melius intelligatur, cur dixerim, jus Gentium propriè dictum, & prout à Naturali distinguitur, advertendum est, Ulp. Justin. & alios, dum dividunt Jus in Jus Naturale, Gentium, & Civile, dumtaxat loqui de Jure

quod non transcendit limites naturæ; nihil autem de jure, ut ita dicam, supernaturali, quale est Jus Divinum Positivum; nihil etiam de jure, quod à ministris Ecclesiæ ad finem supernaturalem est conditum, quale est Jus Canonicum. Secundò, per Jus naturale non intellexisse omne illud Jus, quod revera est naturale, prout sumitur & definitur in *d. can. Jus naturale distinct. 1.* sed solum illud, quod ita hominibus est naturale, ut sit eis cum brutis commune, uti patet ex definitione, quam tradunt, antè à nobis explicata. Tertiò per Jus Gentium intellexisse omne illud Jus, quod omnibus aut ferè omnibus hominibus est proprium, ipsique solis convenit; sive interim revera pertineat ad Jus naturale, sive ad Jus gentium, prout de illis loquitur *Isid. d. dist. 1.* ut patet ex eorum verbis & exemplis. Nam inter exempla juris gentium referunt religionem erga Deum: item ut patriæ ac parentibus pareamus: fas item esse vim & injuriam repellere, *l. 2. & 3. de iust. & iure.* Quæ tamen omnia constat, esse juris naturalis: sicut & præcepta Decalogi, quæ etiam sub iure gentium comprehendunt.

5. Hinc factum est, quod iuris Interpretes distinguant duplex Jus Gentium; alterum, quod solis hominibus convenit; ita tamen, ut simul cum illis natum sit, quod inde appellant Jus Gentium Primævum, & ius gentium antiquum *l. 1. D. de acquir. rer. dom.* nam licet intrinsecè naturale sit, tamen illud Gentium appellant, quia illo genere communiter utuntur. Vocant etiam subinde Divinum, quia ab exordio rationalis creaturæ animis hominū à Deo insculptum est. Vocant & interdum ius Naturale, § *Singulorum Inst. de rer. div. l. bona fides D. de positi*, quia non pender ab aliqua hominum constitutione, sed à naturali instinctu rationis habetur. Vocant tamen ius naturale secundarium ad distinctionem prioris iuris naturalis, quod scilicet hominibus simul cū brutis est commune, & eius naturale primarium appellant. Ex hoc autem iure gentium descendit religio erga Deum, amor erga parentes, præcepta Decalogi. Eodem iure omnia hominibus erant communia omnes nascebantur liberi. *d. can. Jus naturale dist. 1.* & de hoc iure gentium loquitur *Iust. in § quod verò naturalis ratio inter omnes constituit, id apud omnes populos peraq; custoditur,* illis ipsis verbis.

Alterum verò appellatur Jus gentium secund-

darium, & Jus gentium humanum, ad distinctionem prioris, eò quod non ab initio cum hominibus natum sit, sed postea, usu exigente & humanis necessitatibus gentes humanæ illud sibi constituerint, id est, moribus usurparint: & hoc est Jus gentium propriè dictum, antea à nobis definitum, quo introducta sunt Meum & Tuum, bella, discretæ gentes, regna condita, dominia distincta, *l. 5. de iust. & iure*, captivitates ac servitutes secuta: item omnes pæne contractus introducti, § *Ius autem gentium inst. de iure nat. gent. & civili* (ubi de hoc Jure gentium loquitur *Iustin*) aliaque plura, quæ recentet *Isidorus in d. can. Jus gentium dist. 1.* His observatis facile fuerit præcedentes divisiones intelligere, ac Theologorum divisiones cum Jurisconsultorum divisionibus conciliare.

§. VI

De iure Civili.

1. Descriptio & causa illius.
2. Quomodo à iure naturali & gentium distinguatur.

3. Ius Fœderum ad Jus civile refertur.

1. **I**us Civile, cujus origo traditur in *can. 1. & 2. dist. 2.* est, quod quisque populus vel quæque civitas sibi proprium constituit, § *Jus civile inst. de iure nat. gent. & civili. can. Jus civile distinct. 1.* Nam cum non omnia omnibus convenire possint, ob regionum morumque diversitatem, & leges ad Republicas, non è contra, accommodandæ sint, sit, ut singulæ pæne civitates Jus sibi proprium constituent. Unde & ex unaquaque civitate aut populo nomen sortitur, ut ius Civile Atheniense, Jus Civile Lacedæmoniorum, Jus Civile Romanorum; quod per Antoniam intelligitur, quoties fit mentio Juris Civilis, non addito, cuius sit civitatis aut populi: vocaturque etiam Jus Quiritium, *can. Quiritium d. dist. 1.* ob rationem ibidem assignatam.

2. Distinguitur verò Jus Civile à Jure Naturali, quod eius obligatio pendeat ab auctoritate humana; sit unius tantum civitatis aut populi; sit mutabile, etiam in totum, quantum est ex parte sua. A Jure autem Gentium distinguitur quod Jus gentium sit commune omnibus aut ferè omnibus hominibus, totumque sit moribus gentium introductum, nec ullo scripto comprehensum; Jus autem Civile, sive scriptum sit, sive moribus introductum, quale Jus

ius est consuetudo, unius tantum sit civitatis aut populi.

Divisiones autem Juris Civilis petantur ex Institutionibus Justiniani.

3. Ad Jus Civile spectat Jus Feudorum, tanquam consuetudinarium, juxta primam Rubricam Feudorum, *Uernia in Praemio Feudorum colum. fin. & omnes in pralu. d. i. s. Feudorum* & tanquam Jus non scriptum. Abbas in *cap. Firmiter in fine princ. de summa Trinitate*. Quoad ejus autem observantiam in primis servandæ sunt particulares ejusque provinciae circa Feuda Constitutiones: ijs cessantibus, servandum Jus consuetudinarium Feudorum; & si casus occurrat, qui in eo non sit decisus, recurrendum ad Jus commune, maxime de usufructu & emphyteusi, arguendo de simili ad simile. Dissidentibus vero Jure Civili & Canonico; recurrendum potius ad Canon. cum ratione juramenti, quod præstatur per Vasallos, prout hæc latius deducit Maranta, *Parte 3. Speculi aurei, n. 83 & seqq.*

§. VII.

De Iure Canonico,

1. Quodnam sit Jus Canonicum.
2. Vnde dictum: & varia hujus Juris appellationes.
3. Quomodo à Jure Civili distinguatur, & finis utriusque Juris.
4. Necessitas Juris Canonici.
5. Origo & incrementum ejusdem.

Ius Canonicum vocatur illud Jus positivum, quod à summis Pontificibus constitutum vel approbatum est, *cap. Non debet, & ibi Abbas in 3. Notab in f. de consang. & affinit.*

2. Appellatur autem Canonicum à Græca voce *Kanon*, quæ Latinè Regula dicitur, *can. 1. & 2. distinct. 3. l. 5. Etymol. c. 17.* & quidem per antonomasiam Regula Ecclesiastica, *cap. 1. inf. de Constitut.* eò quod collectum & coacturatum sit ex Canonibus, id est, Regulis Ecclesiasticis, ad rectè vivendum, æternamque beatitudinem assequendam, institutis. Vocatur etiam Jus Ecclesiasticum, *can. 1. dist. 3. & alibi* ab Ecclesia, quia scilicet est de rebus ac personis Ecclesiasticis. Dicitur & Pontificium, ab auctore suo, nempe summo Pontifice, à quò vim & auctoritatem habet. Vocatur insuper subinde Divinum sive Divina Lex, partim, quia quædam in hoc jure tradita, ex sacris Scripturis sunt excerpta, & in

sacris Concilijs repetita, ut in *e. Significasti 4. inf. de electione*, partim, quia Canones Ecclesiastici, tanquam conclusiones vel determinationes quædam, ex lege divina, veluti è suis fontibus ac principijs, profluunt & eliciuntur, *cap. qualiter & cap. quando 24. inf. de accusat.* atque instituti, dono, & nutu, ac gratia Spiritus Sancti editi sunt, *can. violatores xxv. q. 1.* partim denique, quia ex ipsiusmet Christi ore potestatem legum condendarum Pontifex, ut Petrus successor, accepit, *e. Translato sacerdotio 3. inf. de constitut.*

3. Hinc non fuerit difficile, distinguere Jus Canonicum à Jure Naturali, Gentium, & Civili; atque ostendere, quanto Civili sit augustius & sublimius, tum ratione causæ efficientis, tum ratione universalitatis, tum ratione finis, quem spectat; quandoquidem Jus Civile à potestate potius sæculari, temporali, ac terrena dimanet, sit tantum unius civitatis aut populi, ac finem merè temporalem & terrenum, nempe vitam civium talem, quæ naturali ratione sit conformis, Jus verò Canonicum à potestate merè spirituali, à Christo communicata Petro, Petrique successoribus promanet (quæ tanto temporali dignior est, quanto spiritualia corporalibus & anima corpore digniora sunt) & omnes omnino Christi fideles, etiam Reges & Imperatores, astringat; finemque merè spirituales, æternam nempe beatitudinem, principaliter atque ultimè intendat. Plenius de differentijs ejus à Civili videre licet apud Baptistam de sancto Alasio, in *Rubr. decreti Gratiani à num. 43. usque ab 250.* ubi ducentas quinque distinctiones recenset.

4. Necessitas verò Juris Canonici vel ex eo factis comprobatur, quod, ut inquit Arist. *lib. 3. Politic. c. 7. in fine, & lib. 4. c. 1. sub finem*, non Republicæ ad leges, sed leges ad Republicas accommodandæ sint. Nam inde sequitur quod quemadmodum duæ sunt in genere Republicæ, sine distinctæ, altera nempe politica seu civilis, habens finem planè politicum ac civilem, naturalem scilicet felicitatem seu vitam civium talem, quæ naturali rationi sit conformis seu juxta Cicero *lib. 1. de Orat.* Justitiæ in humana societate conservationem; altera verò Ecclesiastica, quæ ut tota spiritualis est, finem quoque semper & ubique spirituales, æternam

BABA

nam nempe beatitudinem vitamque Christianorum talem, quam salus aeterna seu sempiterna beatitudo post hujus vitae terminum sequatur, in omnibus intuetur, atque in eundem instar sagittarum respicit ac collimat, & in eum cives suos per mores, homine Christiano dignos, reducere ac dirigere nititur: ita etiam necesse sit, ut diversae quoque sint leges, & diversa jura, quibus utraque Respublica ad finem sibi propositum & accommodatum dirigatur. Ac proinde necessum, aliud esse Jus Civile, quo Respublica civilis, alterum Canonicum, quo Respublica Ecclesiastica regatur, & ad suum finem perducatur; idque praeter & ultra legem naturalem & divinam: quandoquidem Deus suis legibus non omnia in particulari statuerit, quae ad spirituale regimen Ecclesiae suae convenire possunt; necita omnia in particulari determinari ac definiti poterunt, ut essent incommutabilia; sed necessum fuerit, Christum Ecclesiae suae Ministris ac Pastoribus multa pro temporum, locorum, personarum, similibusque circumstantiarum varietate, novis legibus statuenda, disponenda, ac moderanda relinquere.

5. Incepit verò Jus Canonicum jam inde ab exordio nascentis Ecclesiae. Si quidem ab ipsismet Apostolis Traditiones quaedam ac Constitutiones ad Ecclesiam debite gubernandam emanarunt, quae non aliud fuerunt, quam Canones illi Apostolorum, per clementem Romanum in unum congesti, quibus semper usque est, hodieque utitur Ecclesia: Constitutiones pleniores de Sacramentis, ministris, ac ritibus Christianis, per eundem Clementem cum praedictis Canonibus in libros quosdam redactae. Et licet ita exiguis fontibus initio contineretur hoc Jus Canonicum, tamen successu temporis, paulatim, ut fieri solet, crescente omni legislatione, varijs novis Traditionibus, Canonibus, & Decretis editis, varijsque Concilijs Oecumenicis & Provincialibus celebratis, pro exigentia negotiorum & status Ecclesiae, crevit potissimum à tempore Constantini, ut patet *can. Canones Dist. 15*. Fueruntque hujusmodi Canones & Decreta super addita, paulatim per diversos in diversa volumina redacta, prout videre licet admodum Boetium Eponem, *De jure sacro lib. 2.* postea etiam diligemus.

§ VIII.

De divisione Juris Canonici, ejusque speciebus ac partibus.

1. *Divisio Juris Canonici in scriptum & non scriptum.*
2. *Corpus Juris Canonici quibus constat libris.*
3. *Oeconomia & dispositio Decreti Gratiani.*
4. *Quo pacto Capita decreti allegari soleant.*
5. *Quid Palae nomine in Decreto intelligatur.*
6. 7. *Decretalium origo, appellatio & dispositio.*
8. *Sextus Decretalium.* 9. *Clementina.*
10. *Extravagantes Joannis xxii, & Communis.*
11. *Septimus Decretalium Pet. Matthaei.*
12. *Decretum Gratiani quatenus auctoritatem juris habeat.*
13. *De inscriptione Decreti, an ea genuina.*

1. **D**ividitur Jus Canonicum in Jus Canonicum scriptum & non scriptum. Scriptum dicitur firmius & nobiliter non scripto: firmius quidem propter scripturam, § *Constat, Institut. De jure nat. gent. & civili, l. Contrahitur D. De pignoris* nobiliter verò, tum ratione principij, nempe Pontificis, à quo dimanat; cum interim consuetudo usu populi introducatur, & quidem tacito Principis consensu, scriptum verò expresso; unde dicitur divinitus per ora Principum promulgatum, *l. fin. Cod. De praescriptione longi temporis. can. fin. xvi. qu. 3.* tum ratione antiquitatis, quia prius constitutum: nam consuetudo legem imitatur, § *Ex non scripto Institut. de jure natur.* & pro lege suscipitur, cum deficit lex, *can. Consuetudo Dist. 1.*

2. Universum autem Corpus Juris Canonici scripti, quo hodie in scholis ac foro utimur, constat Decreto Gratiani, quinque libris Decretalium Gregorij Noni, sexto Decretalium Bonifacii Octavi, Decretalibus Clementis Quinti, & denique Extravagantibus tam Joannis xxii. quam Communibus, id est, aliorum summorum Pontificum.

3. Decretum Gratiani dividitur in tres partes Principales. Prima continet centum & unam Distinctiones: quarum viginti prioribus Gratianus agit de Juris Ecclesiastici elementis, principijs, fontibus, atque dignitate. Inde usque ad 93, agit de Clerici seu personarum Ecclesiasticarum origine, institutione, ac forma instituendi, vitâ, moribus, atque officijs, & inde

& inde usque ad finem ultimæ distinctionis, de principatu Pontificis, & universa jurisdictionis Ecclesiasticæ sive Pontificiæ præstantia non solum præ omni cæterorum Ecclesiasticorum potestate, sed & præ cuncto sæculari simul imperio, sive Regum, sive Imperatorum sive Principum quocumque.

Secunda pars dividitur in triginta sex Causas: quarum singulæ in Quæstiones dividuntur, & quælibet Quæstio in Capita. In quibus agit Gratianus de generibus causarum seu iudiciorum, sub Ecclesiasticam jurisdictionem cadentium, incipiendo à criminalibus, & pecuniariis subjungendo, permixtis tamen subinde criminalibus, cum pecuniariis, pro multiplici quæstionum ex unaquaque causa resultantium varietate: excepto, quod Causæ trigessimæ tertiæ, quæ est matrimonialis. Quæstio tertia cõtineat tractatum de pœnitentiâ, divisum in septem distinctiones, distinctas quoque per Capita; occasione dubij quo quærebatur, An ex confessione soli Deo factâ, quam mulier quædâ à viro separata fecisse proponebatur, peccatû deleri posset.

Tertia denique pars continet tractatum de Consecratione, divisum in quinque distinctiones, subdivisas etiam per Capita: in quarum Distinctionum prima agit Gratianus de consecratione Ecclesiarum, & Missarum celebratione, in secunda de Venerabili Sacramento Eucharistiæ inter Missarum solemnias offerendo: in tertia de Festis & Ecclesiasticis cæremoniis promulgandis & obliandis: in quarta de Baptismi Sacramento; in quinta denique de Sacramento Confirmationis & Jejunij Ecclesiæ. Atque ita patet, primam & tertiam partem decreti Gratiani esse potissimum juris publici, cum partim ad Magistratus Ecclesiasticos, partim ad Sacramenta Christiana cæremoniasque Christianus pertineat; secundam verò partem esse propriè ipsorum iudiciorum, seu causarum quarumcumque, ad forum Ecclesiasticum spectantium, ut rectè tradit Boëtius Epi, mihi quondam, dum Philosophiam apud Duacenses in Collegio Marchianensi profiterer, in Jure præceptor plurimum recolendus. *De iure sacro lib. 2. cap. 2. n. 97.*

4. Solent autem Capita decreti Gratiani citari sub nomine Canonum: & quidem quatuor modis primò, hoc modo, *can. Humanum di-*

stinct. 1. can. Constitutio distinct. 2. vel hoc modo, distinct. 1. can. Humanum distinct. 2. can. Constitutio sic quod Humanum & Constitutio sint principia capitum, quæ illis Distinctionibus continentur. Secundo hoc pacto, 1. g. 1. can. quicumque studet: 6. g. 2. can. Si tantum; vel hoc modo, can. Quicumque studet 1. g. 1. can. Si tantum 6. g. 2. id est prima Causa g. 1. 6. Causa g. 2. & sic de alijs. Tertio modo Capita tractatus de Pœnitentiâ solent sic allegari, de Pœnitentiâ distinct. 3. can. Reperiuntur vel hoc pacto, can. Reperiuntur de Pœnitentiâ distinct. 3. Quarto denique Capita tractatus de Consecratione solent hac forma citari, de Consecratione distinct. 1. can. Vasa de Consecratione distinct. 1.

5 Reperiuntur tamen in eodem Decreto quædam Capita, quæ inscribuntur sub nomine *Paleæ*: quo nomine quid veniat intelligendum, variant interpretes, ut videre licet in Admonitione ad Lectorem, eodem Decreto editionis Gregorianæ præfixa, & notat Joan. Uffel. *ad Covar. lib. 4. Var. resolut. cap. 11.* Verius videtur *Paleæ* esse additiones quasdam ad primam collectionem Gratiani postmodum factas, sive ab ipsomet Gratiano, sive ab alijs. Quas non esse contempnas cõstat vel ex eo, quod multæ & in Decretalibus, & apud verustiores Gratiani collectores, habeantur, prout refertur in eadẽ Admonitione.

6 Quantum verò ad quinque libros decretalium Gregorij Noni attinet, earum compilatio seu collectio prodijt mandato ejusdem Pontificis per Raymundum, illius Capellanum & Pœnitentiarium, anno Domini circiter 1230. & per eam omnes anteriores Decretalium editiones ac compilationes, quæ variæ erant, partim approbatæ, partim reprobatæ, ut videre licet apud Boëtium Eponem, *lib. 2. De iure sacro à n. 12.* abrogatæ fuerunt, ita ut tum temporis universum Juris Canonici corpus hisce duobus solis voluminibus contineretur, Decreto in quâ Gratiani, & quinque libris decretalium Gregorij IX. Quos sub nomine *Decretalium* potius edidit, quam sub nomine *Decreti*, uti Gratianus suum opus ediderat, sumpta appellationis ratione à majori parte eorum, quæ in ijs continentur. Nam quia in his libris duplo plures sunt Epistolæ SS. PP. quàm sint reliquæ auctoritates simul junctæ; apud Gratianum verò è contra longè plura Conciliorum decreta, quàm

B

Ponti.

Pontificum Constitutiones vel decretales Epistolæ: ideo Gratianus suam collectionem seu compilationem *Decretum* appellavit & Gregorius Nonus suam, *Decretales*.

7. Solentque Decretales citari sub nomine *Extra*, & quidem brevitaris causâ hoc signo, & etiam nulla librorum mentione facta, v. g. *c. Quoties 1. de pactis c. Tua nos de iurejur.* quasi essent extra Gratiani decretum, quod prius tempore fuit; vel simpliciter sic, *c. Nisi essent de prabendis*, quia per excellentiam designantur libri Decretalium.

Hanc autem Decretalium compilationem Gregorius Nonus formavit ad rationem & formam Pandectarum ac Codicis: nam ut in illis Jus civile, ita & in hac compilatione omne Jus Canonicum ad iudiciorum rationem dirigitur & accommodatur. Primo enim libro in primis Juris canonici principia exponit; & mox ad ordines, gradus, jurisdictiones, & officia Magistratum, qui jurisdictioni Ecclesiasticæ præfunt, descendit: ac deinde, prout ad iudicia ipsa veniat, subjungit quædam præparatoria iudiciorum; nec non quædam, quibus controversiæ ante litis ingressum amicè componuntur, ut sunt pacta, transactiones, procurationes, postulationes, restitutiones in integrum, & arbitria. In secundo verò libro universam iudicij ordinis rationem ac modum, tam in civilibus quam criminalibus, quod multis præceptis communibus regatur, tradit & explicat. In tertio & quarto agit de materia seu causis civilibus, quæ in iudicium Ecclesiasticum deduci solent: & sunt partim solorum Clericorum, ut Ecclesiastica beneficia; partim clericorum & Laicorum simul, ut contractus, testamenta, tuis sacrorum, de quibus libro tertio; partim denique solorum Laicorum sunt peculiare & propria, ut causæ matrimoniales, de quibus libro quarto. Et denique in quinto subijcit causas iudiciorum criminales. Hisque omnibus, exemplo pandectarum, ad extremum adjungit duos Titulos generales: alterum *de verb. significatione*, alterum *de regulis juris*.

8. Gregorium Nonum subsecutus est Bonifacius Octavus, qui circa annum 1294. partim suas, partim superiorum Pontificum, ut Gregorij x. Innocentij v. Clementis iv. & anteriorum, qui inter ipsum & Gregorium Nonum

intercesserant, quin etiam ipsius Gregorij ix. novellas Constitutiones atque Decretales, ac præcipuè duorum generalium Conciliorum Lugdunensium, alterius sub Innocentio iv. circa annum Domini 1245. alterius sub Gregorio x. circa annum Domini 1273. celebratorum; Decreta totidem libris, quot ipse Gregorius ix. ipsidem singulorum librorum Titulis, licet non omnibus, compilationi Gregorianæ seu quinque libris Decretalium Gregorij ix. seorsim superadjecit. Inde factum, quod, licet hoc quoque opus Bonifacii Octavi quinque constet libris, sicut Decretales Gregorianæ, tamen sub nomine *Sexti Decretalium* citari solet, quasi esset sextus liber specialis, & separatim libris quinque Decretalium Gregorij Noni accesserit. Unde & ejus Capita hoc pacto solent citari, *c. Volentes de privilegij in 6.* & sic de alijs.

9. Bonifacio proximè successit Clemens Quintus, qui eodem servato ordine constitutiones conc. Viennensis, ipso præside circa annum Christi 1310. celebrati, una cum cæteris constitutionibus ac decretalibus suis epistolis editioni paraverat quidem, sed eo demum rebus humanis exempto, per successorem Joannem xxii. absolutæ & publicatæ sunt sub an. Christi 1320. Et quia nihil præter solius Clementis, vel conc. Viennensis, à Clemente confirmari, constitutiones continet, ideo *Clementina* ab auctore suo vocantur, sub eoque nomine citantur hoc modo, *c. Gravus De sententia excommunicationis in clementinis*; vel sic, *Clementina Gravus De sententia excommunicationis*.

10. Paulò post ipse quoque Joannes xxii. suas addidit Constitutiones numero viginti, & juxta Decretalium ordinem. Eoque defuncto circa ann. Christi 1335. variæ variorum SS. PP. sequentium prodierunt constitutiones, annorum plus minus 150. novum jus comprehendentes. Quæ constitutiones tam Joannis xxii. quam aliorum Pontificum sequentium, quia paucæ erant, nec peculiaris alicujus voluminis Decretalium nomen merebantur, idè *Extravagantes*, & Joannis xxii. & *communes* respectivè appellatæ sunt; & quidem posteriores *communes*, quia multis Pontificibus sunt communes, nec uni soli debentur, sicut *Clementina*, vel *extravagantes* Joannis xxii. Ideo autem dictæ sunt *Extravagantes*, quod antea extra corpus Juris

canonici incertâ quasi sede vagantur. Et inde adhuc idem nomen retinent, licet postmodum in ordinem librorum Juris canonici redactæ sint. Sic enim & olim *Extravagentes*, vocari ceperunt omnes Pontificiæ constitutiones quæ Gratiani volumine non erant comprehensæ, ut docet Abbas antiquus, in *præfat. Decretal. Gregorij IX. sub finem*: quamquam postmodum quoque Decretales Gregorij IX. Bonifacij VIII. & Clementis VII. hæc appellatio in usu esse desierit.

11. His postremò accessit *Septimus Decretalium*, ab eruditissimo viro D. Petro Matthæi, Jurisconsulto Lugdunensi, collectarum, & in quinque libros distributarum.

12. Addamus nunc aliquid de auctoritate Decreti, & inscriptione ejusdem. Nam de reliquis à Decreto Gratiani partibus Juris canonici dubitandum non est, quin partes juris sint, atque auctoritatem juris obtineant, quandoquidem ipsos SS. Pontifices auctores habeant, atque ab alijs etiam SS. Pontificum earum compilationes approbatæ sint, veluti Decretalium à Gregorio IX. Sexti Decretalium in concilio Lugdunensi; Clementinarum in concilio Viennensi, Extravagantium ab alijs Pontificibus. Aliud verò dicendum videtur de decreto Gratiani, quatenus ab ipso emanavit, quandoquidem Gratianus tamquam privatus homo, patriæ Etruscus, Monachus S. Felicis, Ordinis S. Benedicti, in monasterio S. Proculi Bononiæ, anno 1150. illud privato studio conscripsit, nec auctoritatem legis ferendæ habuerit. Et licet quidam velint illud ab Eugenio II. sub quo vixit, approbatum fuisse, tamen contrarium probat Boëtius Episcopus, d. lib. 2. *De iure sacro num. 135.* At vero quia passim cum reliquo Juris canonici corpore circumfertur, frequentatur, atque in scholis docetur, fidem facit, ut notat Abbas in *cap. 2. inf. de rescriptis*. Cumque Gregorius IX. Summus Pontifex reliquis partibus Juris illud annumeraverit, atque ad eum recognosci, corrigi ac repurgari, & retineri mandaverit (ut videre licet ex Epistolis eidem Decreto præfixis) non est, quoddam in hac parte amplius laboremus: modò tamen singula, quæ in eo comprehensa sunt, ad suos fontes & origines revocentur; eò quod ratione Auctorum, à quibus decreta desumuntur, major vel minor sit eorum auctoritas.

13. De inscriptione Decreti dubitatur, an genuina & legitima ea sit. Nam licet passim *Decretum Gratiani* nuncupari solear: hanc tamen inscriptionem & improbat, & falsam appellat Ant. Augustinus, *Dialogo de emendatione Gratiani*, eo quod in nullo fere, ut inquit, veteri libro Gratiani ea inscriptio extet, sed hæc *concordia discordantium canonum*; & in melioribus editionibus singularis numerus vertatur in pluralem: exemplo Ciceronis, qui libros quosdam à se conscriptos, non de Officio, sed de Officijs, & alios non de lege, sed de legibus inscripsit. Ut proinde, cum hoc Gratiani opus non unius Decreti sit explanatio, sed Decretorum collectio, non debeat *decretum* inscribi, sed potius *decretorum collectanea*, aut *decretorum corpus*, ut vocat Innocentius III. in Epistola ad Archiepiscopum Compostellanum. Quia tamen in admonitione ad Lectorem, editioni Gregorianæ præfixa, profertur etiam vetustissima exemplaria quorum aut initio præfigitur hic titulus, *decretum Gratiani Monachi*; aut in extremo sic habetur. *Explicit decretum, compilatum à Gratiano*, varijsque Auctores etiam antiquissimi citentur, qui referunt Gratianum decretum composuisse, & in ipsa editione Gregoriana *decretum Gratiani* & vocetur, & ita nuncupari significetur: non est, cur ab hac inscriptione vulgari recedamus, in re præsertim tam dubia, potissimum cum non sit auctoribus inscribere, suos libros in singulari numero inscribere, etiam si æquè commode, aut fortè etiam commodius, in plurali inscribere potuissent. Sic enim, ne extra ipsum corpus Juris civilis exempla quæramus, libri Pandectarum, Digestum Vetus, Infortiatum, & Digestum Novum inscribuntur, cum tamen non sint unius aut alterius legis, sed infinitarum præne digestio.

14. Cur vero etiam *concordia discordantium canonum* inscribatur, ratio est, quod in hoc suo volumine Gratianus potissimum intendit, Canonum ipsorum vel veram vel apparentem contrarietatem, quæ totum jus contrurbarum fuit, l. 1. *circa finem versic. nostram autem. l. 2. in princ. cod. de vet. jure ensuecundo*, tollere, & ad conformitatem, consonantiamque revocare: eo quod magna vis & elucidatio Juris consistat in concordandis juribus contrarijs, aut quovis modo discordantibus, ut colligitur

gitur ex Proœmio Decretalium, § *sanè*, & Proœmio Codicis, *Constitut.* 1. habeturque in lege 1. *Cod. de novo Cod. faciendo*, & in *d. l. 2. §. sicut autem in tanta* Eoque fit, ut, licet Gratianus in hoc opere tria præcipue sibi proposuerit summa genera, ut patet ex antè dictis. ea tamen Rubricis non distinxerit, sed omnibus hanc generalem inscriptionem præfixerit, quia ad hoc maximè nititur, ut discordantes Canones ad concordiam revocet.

§. IX.

Ex quibus constat Jus Canonicum scriptum.

1. 2. Jus Canonicum quod modo ex Principum Constitutionibus & SS. Patrum sententijs constare dicatur.
3. Leges non dedignantur imitari sacros Canones, & contra.
4. Jus Canonicum à jure Civili declarationem accepit, & contra.
5. Canon summi Pontificis dictis SS. Patrum quando deroget.
6. Removetur objectio.

Constat Jus Canonicum partim ex sacrae Pagine præceptis; partim ex Conciliorum, tam universalium quam particularium, auctoritate Pontificia confirmatorum decretis; partim ex Constitutionibus ac sanctionibus SS. Pontificum, partim ex sæcularium Principum Constitutionibus, seu legibus, & sanctorum Patrum sententijs.

1. Quod tamen intelligi debet de ijs, cum Constitutionibus tum sententijs, quæ in corpus ipsum Canonicum relatæ sunt, & à Sancta Sede approbatæ: alias enim vim legis Ecclesiasticæ non habent, *can. De libellis distinct. 20.* non magis, quàm responsa prudentum sine approbatione Principum. Nec enim hoc ipso, quo Gratianus pleraque jura civilia in suum Decretum retulit, ea referri debent in numerum sacrorum Canonum: quandoquidem Gratianus ipse, ut pote homo privatus, ut antè diximus non habuerit auctoritatem ea canonizandi.

2. Idem dicendum de Patrum sententijs, quæ licet ex Leonina Constitutione, in *can. 1. distinct. 20.* post SS. PP. sacrorumque Conciliorum decreta & sanctiones, secundum in decidendis cau-

sis locum fortiantur: Juris tamen ad quod conandum non solum scientia, sed magis potestas necessaria, *d. dist. 20. in prin.* auctoritatem non habent: licet, quatenus in corpus Canonicum relatæ, & à summo Pontifice approbatæ sunt, sive Principum sæcularium Constitutiones, sive sententiæ Patrum, non sit dubitandum, quin parem cum alijs Pontificum Constitutionibus vim & auctoritatem habeant, juxta illud vulgatum Justiniani, in *l. 1. §. sed neque 6. C. De vet. jure enucleando*, & à Bonifacio repetitum in *c. Si Apostolica De prabendis*, in 6. Omnia nostra facimus, quibus auctoritatem nostram impertimus.

3. Ut autem leges non dedignantur sacros Canones imitari, ita & sacri Canones Principum Constitutionibus adjuvantur, & adjuvari debent, *c. 1. inf. de novi operis nunciat. can. Si in adiutorium 7. distinct. 10. & similibus alijs.* atque ad eodè etiam in foro Ecclesiastico recipiuntur, *can. Summopere 70. xl. q. 3.* dummodò sacrae Scripturae, vel Canonici sanctionibus, vel bonis moribus non adversentur, *can. 2. 4. 9. cum seqq. distinct. 10.* nec expresse statuant de rebus aut personis Ecclesiasticis, sed simpliciter loquantur, nisi forte Ecclesiæ favorem concernant, Nam de rebus aut personis Ecclesiasticis potestas sæcularis non potest quidquam valide statuere, *c. Qua in Ecclesiis 7. inf. De Constitut. & alijs similibus*; sed in illis subest Ecclesiasticis, *can. Ceterum 3. distinct. 10.* eamque manet obsequendi necessitas, non auctoritas imperandi, *can. Bene quidem 1. §. cumque legata distinct. 69.* idque ex constitutione divina, *can. Lege dist. 10.*

Hinc patet, Justiniani Constitutiones in Codice & Novellis. De rebus & personis Ecclesiasticis nominatim disponentes, licet de facto olim obtinuerint, de Jure tamen Canonico nullius fuisse momenti.

4. Cæterum ubi aliquid obscurius aut minus diserte & explicatè jure Canonico constitutum est, quod jure Civili apertius sit decisum aut declaratum, vel contrà; alterum ab altero interpretationem sive declarationem rectè mutuatur. Unde si casus aliquis sit decisus à Jure Civili, & dubius de Jure Canonico, sequemur Jus civile in utroque foro; sicut & è diverso, ubi casus est decisus de Jure Canonico, & dubius de Jure Civili: Abbas latè

in

in cap. 1. de novi operis nuntiis. Glof. & DD. in cap. Licet suscepto 10 inf. de foro compet. Bart. in l. Privilegia & l. Omni novatione C. De sacros. Eccles. Ubi verò jus Canonicum & Civile inter se manifestè repugnant aut differunt, utrumque in suo foro retinendum est, nisi fortè jus Civile foveat peccatum, uti foveat leges permittentes usuras, concubinatum, præscriptionem cum mala fide, & alia similes: nam tum ad jus Canonicum, rejecto jure Civili, etiam quoad forum sæculare, recurrendum est, c. fin. inf. de præscriptionibus. In causis verò miserabilium personarum servandum est jus Canonicum in utroque foro, quando Canones contrariantur legibus. Item si jus Civile foveat lucrum otiosum, & sapiat quendam rigorem, non servabitur in foro Canonico, licet per Canones non sit reprobatum. Si verò statuat æquitatem, jus autem Canonicum rigorem, servandum erit Civile in utroque foro, Felin. in c. In causis 15 col. 1. inf. De testib. prout citat & tradit Maranta Parte 3. Spec. num. 75. & 76.

5. Quantum verò ad dicta sanctorum Patrum atrinet, cum non ijs, sed summo Pontifici, data sit potestas legis Canonice condendæ, Clemens. Pastoralis §. fin. De re judicata. Abbas in c. Tua inf. de decimis. Felinus in c. Ne innotaris inf. De constitut. ideo quoad decisionem causarum, ubi est canon summi Pontificis, ibi cessat auctoritas sanctorum Patrum: nisi dictum sancti Patris fuerit conforme novo vel veteri Testamento, seu ejus auctoritate munitum, quia tunc esset præferendum cuicumque legi, etiam summi Pontificis. Cessante vero dispositione summi Pontificis, possunt dicta sanctorum Patrum allegari ad decisionem causarum, prout ex alijs, quos citat, tradit Maranta d. locum 77 & seqq. Ubi etiam tradit, quoad solam interpretationem divinæ Scripturæ, nõ ad decisionem causarum, magis credi dicto sanctorum, quam summi pontificis.

6. Non obstat prædictis, quòd jus canonium totum humanum dicatur; vnde videri posset, non constare ex sacræ paginæ præceptis, quæ sunt juris divini: nam in primis, ut antè dixi, in novo Testamento multa sunt juris humani Ecclesiasticæ. Quantum verò ad veteris Testamenti præcepta, sola moralia, tamquam naturalia, eaquæ de causa immutabilia remanserunt: judicialia enim & cæremonialia morte Christi, completo nostræ redemptionis opere expira-

runt: & quæ passim in Decretalibus ex ijs inserta & repetita reperiuntur, non obligant nos, ut divinæ legis præcepta, sed ut humani juris sunt, nova scilicet sanctione à SS. PP. renovata. Vide Covar. lib. 1. Var. Resolut. cap. 17.

§. X.

De Concilijs.

1. Ratio nominis.
2. Divisio in Ecclesiasticum & Sæculare.
3. Divisio Ecclesiasticæ in Vniversale & locale seu particulare.
4. Concilia Vniversalia quot, & qua.
5. 6. Particulare quid, & quotuplex.
7. 8. De provincialibus concilijs: & qui ad illa vocandi.
- 6 De Concilijs seu Synodis Episcopalibus, & modis celebrandis.
10. Discrimen Vniversalem & particularem, quoad vim obligandi.

Diximus Jus Canonicum scriptum partim quoque constatum esse ex conciliorum decretis; de quibus propterea breviter hic agendum est.

Concilij nomen Latinum est, tractum ex more Romano, dictumque, vel à communi intentione: & quidem publici ex causa, ut dicitur & declaratur in *Can. Canones distincti* 15, vel à Consulendo, quasi Consilium, quod ad Concilia vocentur viri sapientes, ad consultandum super agendis, & ad publicam utilitatem spectantibus. Aliter vero Græca voce Synodus appellatur, quasi comitatus vel cœtus à coeundo, id est conveniendo, d. *can. Canones vers. Synodus*. Utraque appellatione promiscuè utimur.

2. Potest autem Concilium dividi, primo in Ecclesiasticum & Sæculare. Ecclesiasticum (de quo solo hic agendum) ex etymologia nominis, allata ex *d. can. Canones*, definiri potest, Congregatio hominum Ecclesiasticorum prudentum, auctoritate Prælatorum convocatorum, ad tractandum communi intentione de rebus Ecclesiæ necessarijs, & utilitatem ejus publicam concernentibus.

3. Conciliorum Ecclesiasticorum, secundum Glossam in *can. Conveniens* 1. q. 7. alia sunt Vniversalia seu Generalia, alia Localia seu particularia. Concilium Vniversale Ecclesiasticum est, quod à Papa vel ejus Legato cum omnibus (id est,

est, totius orbis Christiani) Episcopis constituitur. *Glossa in can. Generalia distinct. 17.* Unde & Oecumenicum, id est totius orbis Christiani, & Universale, ex parte convocatorum, appellatur: quia scilicet, ut sit legitimum, requiritur, ut ad illud convocatio Episcoporum (qui de jure communi vocari debent, tamquam vocem decisivam habentes) sit generalis & legitime facta. Quamvis necesse non sit, ut omnes personaliter compareant, ut videre licet apud Bellarm. *lib. 1. controvers. De concilijs cap. 15.* & Turrecrem. *3. de Summa Ecclesia cap. 10.* & alii quot seqq.

4. Generalia Concilia in universum dumtaxat novem recenset Gratianus, quot scilicet ad ejus usque ætatem fuerunt celebrata: alioquin plura sunt, ut videre licet apud Bellarm. *d. lib. 1. cap. 5.* E quibus quatuor primatum obtinent, Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Chalcedonense, quæ ab Ecclesia Catholica tamquam quatuor Evangelia probata & recepta sunt, *can. 2. §. inter cetera, & can. Sicut 2. distinct. 15. Novellâ Justin. 131. cap. 1. l. 4. & 7. §. sequentes, Cod. de Summa Trinitate.* Post horum tamen quatuor auctoritatem, etiam reliqua Concilia Universalia auctoritatem suam habeant, si modò auctoritate summi Pontificis convocata & confirmata fuerint, *d. can. 1. §. hæc sunt. & can. Sancta 3. distinct. 15. & simili lib:* alioqui Concilia Universalia, sine summi Pontificis auctoritate congregata, non tam Concilia censenda sunt, quam conciliabula sive improbata conventicula, *can. 1. 2. & 5. distinct. 17.* Ideòque quod ex historijs ac varijs Canonibus apud Gratianum legimus; Imperatores & Principes congregasse aliqua Concilia universalia, accipi debet, vel quod illa congregarint ex sententia & auctoritate Romani Pontificis, & tamquam ejus voluntatis ac decreti executores, ut docet Bellarm. *d. loco c. 13.* vel quod ipsis petentibus, postulantis, & urgentibus congregata fuerint, auctoritate tamen summi Pontificis. Nam cum is sit universalis Ecclesiæ Rector & Pastor, atque Imperator in spiritualibus, & Judex supremus omnium Christi fidelium, & supremam & amplissimam habens in eos potestatem, *can. Patet 10. can. Nemo 13. cum seq. can. Ipsi sunt 16. cum seq. ix. q. 3. can. de Constantinopolitana 4. dist. 22. Extrav.*

Vnam sanctam De majori, & obsd. ad eum spectat disponere de ijs, quæ concernunt universalem statum Ecclesiæ & ad id Concilia universalia convocare; non ad Imperatorem, vel alium Principem sæcularem, qui non Præsul, sed filius est Ecclesiæ, si Catholicus sit, ut latius hæc omnia deduxi *ad distinct. 15. Gratiani.* Vide Turrecrem. *De Summa Ecclesia, cap. 6. Bell. d. loco c. 12.*

5. Concilium Particulare est ad quod non vocantur omnes Episcopi totius orbis Christiani: hoc enim Concilium propriè Particulare vocatur, opponiturque concilio Universalis. ex parte convocatorum: alioquin concilium aliter particulare dici potest, ex parte auctoritatis, seu quoad auctoritatem, illud, quod non astringit omnes Christi fideles.

6. Concilio cum particularium, propriè dictorum, alia sunt Nationalia, alia provincialia, alia Diocæsana seu Episcopalia. Nationalia sunt, quæ celebrat aliquis patriarcha vel primas, cum Archiepiscopis & Episcopis, unius alicujus regni aut nationis seu duarum, trium, pluriumve provinciarum. Talia sunt multa Concilia Romana, à summo Pontifice cum Episcopis Italiæ tantum celebrata, de quibus Turrecrem. *3. de Summa Ecclesia cap. 3.* Toletana item, & Africana, quæ etiam subinde Universalia dicantur, non tamen absolute, sed vel quia sunt universalia & generalia in isto vel isto regno, natione aut provincijs, vel quia sunt universalia quoad auctoritatem, quia scilicet, quatenus, approbata à summo Pontifice, omnes Christi fideles ad sui observationem adstringunt.

7. Provincialia dicuntur, quæ Archiepiscopus seu Metropolitanus celebrat cum suis Suffraganeis, Episcopis, Abbatibus alijsque Clericis suæ provinciæ. Olim quidem bis singulis annis, *can. De concilijs 2. can. Quoniam 7. & alii distinct. 18.* postmodum autem semel, *d. can. Quoniam, cap. Sicut olim. 25. inf. de accusat.* Hodie verò ex decreto Concilij Tridentini, *Sess. 24. cap. 2. de reformat.* quolibet saltem triennio cogi jubentur per Metropolitanum, aut eò legitime impedito, per Episcopum antiquiorem; non tamen per Episcopum exemptum, qui Archiepiscopum semel elegit, etiamsi super omnes sedeat, & promotione sit antiquior. *Zetola in Praxi Episc. parte 1. V. Concilium ad §. 7. ex declarat. Card. Interpp. concil. Trident. ijf-*
que

que omnes Episcopi, alijque, quibus id vel ex jure (ut Abbates in tota provincia commorantes, sive Abbatis habeant, sive Commendas, *can. d. cernimus distinct. 18.*) vel ex consuetudine competit, sub certis pœnis interesse jubentur. Talia Concilia sunt plurima in Tomis Conciliorum.

Ad eorum convocationem aut celebrationem non requiritur præsentia vel auctoritas primatis aut Patriarchæ, *arg. d. can. de concilijs*

8. An autem ad ea soli Episcopi vocandi sint controversatur. Vetiior affirmativa sententia: quia jura hæc de re loquentia tantum faciunt mentionem Episcoporum, *can. propter Ecclesiasticas, can. Non oportet, can. pervenit, can. Si quis Episcoporum & can. ult. distinct. 16.* Possunt tamen alij vocari, non ut habeant vocem, sed ut sint consultores. Et sæpè vocari expedit, *arg. e. Novit. Ecce Quanto inf. De his, qua sunt à Prælat. sine cons. cap.* quia ubi multa consilia, ibi salus & multitudo sapientum est sanitas orbis, ut inquit Sapiens, *Prov. 11.*

Vocandi tamen sunt, præter Episcopos, quicumque jurisdictionem Episcopalem habent, ut colligitur ex *can. convenientibus, 1. q. 7. can. Hadrianus distinct. 53.* Et omnes Episcopi ipsius provinciæ in provinciali Synodo comparere debent, aut alias, si justam excusationem habeant, illam per litteras vel certos nuntios Metropolitanis significare, *Gloss. in can. Placuit dist. 18.* Episcopi autem, qui nulli subijunt Archiepiscopo, aliquem vicinum Metropolitanum semel eligere debent, & in ejus Synodo Provinciali cum alijs interesse, salvis suis privilegijs in reliquis juxta Concil. *Trid. Sess. 24. cap. 2. de reform.* Eligere verò potest Episcopus, vel Archiepiscopus exemptus, non obstante contractione Cleri sui: & electio per eum facta obligat, successores, *Zerola V. Concilium § 3. ex congregat. Card. interp. Capitula Ecclesiarum cathedralium invitanda sunt, non cogenda, Abbas in cap. ult. inf. De his qua sunt à Prælat. sine cons. cap.* Eos tamen, qui loco Cathedralium comparent, non habere auctoritatem definiendi, tradit ibidem Abbas. Quæ autem tractanda sint in Synodis provincialibus, refert Azorius *Instis. Moral. p. 2. lib. 3. cap. 47.*

Ad Concilia provincialia revocari possunt ea, quæ Legatus à Latere, vel alius, ex specia-

li mandato suæ legationis, celebrat cum Metropolitanis, & alijs Clericis provinciæ aut provinciarum, intra terminos suæ legationis contentarum, juxta notata in *cap. ult. inf. de officio deleg. cap. 2. eod. in 6.* Nam & hæc provincialia dicuntur, à provincia, quæ habere debet unum Archiepiscopum, & decem aut undecim Episcopos, *can. Societate v. 1. q. 3.* Quinimo Gratianus Nationalia, quæ tamen à provincialibus distinguuntur, in *can. Regula §. porro dist. 3.* vocat provincialia, & sub provincialibus comprehendit: quia certis provincijs continentur, nec ad omnes Christianos, uti verè Universalia, pertinent.

9. Episcopalia sunt, quæ ab Episcopis inter suæ diocesis Clericos, & Abbates indicuntur, *can. Quando distinct. 38. can. Placuit x. 1. q. 2. l. m. Abbates xv. 1. q. 2. similibus:* vel Sede vacante à Capitulo cathedralis Ecclesiæ, Honor. ab Alex. in *Summa decretal. ad Tit. de constit. n. 7.* Et quidem celebrari ea quotannis debent, *can. Quoniam, can. Annus singulis dist. 18. Concil. Trident. Sess. 24. cap. 2. §. fin. de reform.* nisi Episcopus justo impedimento detineatur: quo casu alium, in dignitate Ecclesiastica constitutum, puta procuratorem aut Vicarium suum Generalem, deputate potest, qui loco ipsius Synodum celebret, & ei præsit, *can. Episcopus d. distinct. 18.* Si vero alias celebrare neglexerit, pœnam suspensionis per duos menses sustinere debet, *can. ult. juncta Glossa in V. Excommunicationis d. distinct. 18.*

Modus celebrandi est, ut omnes, qui interesse tenentur, moneantur de Synodo, tali loco & tempore celebranda, *arg. can. propter d. distinct. 18.* Sufficitque unica monitio, licet in judicialibus trina requiratur, *Glossa in d. can. Si Episcopus.* Et ad hæc Concilia etiam exempti omnes, qui alias cessante exemptionis, interesse deberent, nec capitulis Generalibus subduntur accedere tenentur, secundum concilium Trident. *d. loco. Azorius d. cap. 47. q. 3.* Horum vero conciliorum (quæ magis propriè Synodi quam concilia vocantur, ut patet ex *cap. Sicut olim §. 1. inf. de accusat.*) statutis neque subditi extra diocesis, neque ignorantibus, nisi ignorantia sit supina, ligantur, ideoque ea suis subditis nota facere non omittat Episcopus. Videatur plenius Piasca, in *Praxi Episcop. p. 2. cap. 2. art. 1.*

Episc.

Episcopalibus Concilijs addi possunt Concilia seu Congregationes, quas ineunt alicujus ordinis Monachi aut religiosæ personæ, ex Superiorum suorum auctoritate, de quibus in *cap. En quis inf. De statu Monachorum*.

10. Distinguntur Concilia Particularia ab Universalibus, quod Universalia vim definiendi habeant, & omnes Christi fideles constringant, *can. 1 §. 1. dist. 15. cap. 5. inf. de const. & similibus, l. Nemo 4. C. de summa Trinitate, Concil. Florent. in unione Armeniorum*. Particularia verò non habeant vim definiendi, sed solum procurandi, ut, quod alias sive generaliter sive specialiter statutum est, observetur. Similiter non omnes constringunt, sed tantum subditos quamdiu in regno, vel diocesi morantur, juxta *cap. 2. de const. in 6 l. fin. D. de jurisd. omnium iudic. ubi dicitur*, quod extra territorium jus dicenti impune non pareatur. Hoc tamen discrimen intelligendū est de ijs particularibus Concilijs, quæ non sunt universalia quoad auctoritatem, id est, quæ neque sunt à summo Pontifice generaliter ad constringendos omnes Christi fideles approbata, neque in corpus Canonicum relata, ut videre licet in *cap. 2. inf. de elec. cap. Nec Episcopi inf. de temp. ordin. cap. 1. inf. de filijs presbyt. & alibi*. Nam quæ à summo Pontifice generaliter comprobata sunt, perinde obligant omnes Christi fideles, atque si ab ipsomet convocata & celebrata essent, juxta vulgatum illud, *Nostra factus, quibus auctoritatem nostram impersimus*. Plurima autem Concilia Particularia, ordine alphabetico recensita, videre licet apud Boërium Eponem, *lib. 2. De iure sacro à nu. 150. usque ad nu. 157. inclusivè*.

Circa Oecumenica verò, à Gratiano enumerata, illud observandum, quod quinque reliqua à quatuor primis, non sub locorum designatione, sed per enumerandi rationem, ut & alii plerique scriptores, ea recensent: nam respectu quatuor præcedentium Synodorum Universalium, sequentes appellat, quintam Synodum, sextam Synodum, septimam Synodum, octavam Synodum, nonam Synodum.

Hæc verò explicationi decretalium Gregorij IX. præmittenda duxi, quod juxta *l. 1. d. de origine juris* non deceat illotis, ut dicitur, manibus proximus materiam interpretationis alicujus agredi, sed Præfationes præmittendæ sint, quæ libentius nos ad lectionem propositæ materiæ deducant, & cum eo venerimus, ejus evidentiosem præsentent intellectum: ad quod facit textus in *l. 1. §. Idemque jubemus Cod. de veri jura enucleando: in §. His igitur inf. de just. & jure, & in §. fin. inf. de publ. iud.* Unde & ipse Gregorius IX. suæ compilationi Præfationem præmittit, qua declarat se intendere, diversas constitutiones & decretales Epistolas prædecessorum suorum, in diversa sparsa volumina (quarum aliqua propter nimiam similitudinem, & quædam propter contrarietatem, nonnullæ etiam propter sui prolixitatem, inducere confusionem videbantur; aliæ quæ verò vagabantur extra volumina supradicta, quæ tamquam incertæ frequenter in judicijs vacillabant) ad communem & maximè studentium utilitatem in unum volumen, relectis superfluis, redigere, & suas Constitutiones ac Decretales Epistolas, per quas nonnulla, quæ in prioribus erant dubia declarantur, adicere.

PARATITLA
SIVE
SUMMARI
ET METHODICA EXPLICATIO
LIBRI PRIMI
DECRETALIVM

TIT.